

A középkor: 476-

Nyugat-római Birodalom bukása

1492

Amerika felfedezése

A Nyugat-Római birodalom utódállamai:

476-ban a felbomlott Nyugat-Római Birodalom területén új államok jöttek létre:

- Keleti Gót Királyság
- Longobárd Királyság
- Pápai Állam:
- Frank Királyság:

A Frank Birodalom:

A germán frank törzsek az V. században betelepültek Gallia területére. Klodvig alapította meg királyságát. Felvette a katolikus kereszténységet, csatlakozott a római egyházhoz és létrehozta a Meroving dinasztiaát. A Merovingok szétesztették a Klodvig által megszerzett birtokot, így a királyi hatalom meggyengült, a birodalom részekre esett szét. A hatalom az udvarnagyok (majordomusok) kezébe került.

Martell Károly egyesítette a Frank Birodalmat, ütöképes hadsereget hozott létre, amely 732-ben Poitiersnél megállította az arabokat. Fia, Kis Pippin királlyá koronáztatta magát. A trón a Karoling dinasztiaé lett.

Kis Pippint fia, Nagy Károly (768-814) követte a trónon, aki meghódítja a bajorokat, longobárdokat, elfoglalja Pannóniát, a Pireneusi félszigetet.

Uralkodása alatt a birodalom elérte a legnagyobb kiterjedését. 800-ban császárrá koronázta a pápa.

A Frank Birodalom államszervezete:

- a birodalom élén a császár állt
- központja Aachen
- A birodalom területét grófságokra és örgrófságokra osztották. Az örgrófságok védelmi feladatokat láttak el.
- az írásos ügyek intézését a **kancellária** végezte, (oklevelek)

Nagy Károly halála után hatalmi harcok kezdődtek. 843-ban a verduni szerződésben unokái három részre osztották a birodalmat:

- Nyugati frank királyság: (Franciaország)
- Keleti frank királyság: (Németország)
- Középső területek: (Itália, Burgundia, Lotharingia)

A keleti frank királyság Német-római Birodalom néven fog újjászületni a 10. században. A királyok páncélos lovas sereget szerveztek és megállították a területet támadókat. I. (Madarász) Henrik 933-ban Merseburgnál, fia, I. (Nagy) Ottó 955-ben Augusburgnál legyőzi a magyarokat. 962-ben Ottót a pápa császárrá koronázta, így létrejött a Német-római Birodalom, mely hosszú időre Európa legerősebb államává vált.

I. Egyházszakadás

313-ban Constantinus császár a milánói ediktumban engedélyezte a keresztények szabad vallásgyakorlatát.

391-ben Theodosius császár államvallássá tette a kereszténységet, de az egyház felett a császár hatalma érvényesült. Több egyházi központ jött létre. pl. Róma, Jeruzsálem, Konstantinápoly.

395 Róma kettészakadt

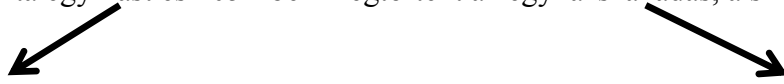
Nyugat –római Birodalom

- Az egyházat Róma püspöke irányította, aki felvette a pápa címet. (megszűnik a világi hatalom egyházra gyakorolt befolyása)
- központja: Róma
- A pápa egyenrangú lett a császárral.
- 756-ban létrejött a Pápai Állam.

Kelet-római Birodalom

Az egyházat a császár irányította.
Központja Konstantinápoly.
A főpapot pátriarkának nevezték.

A kora középkorban fokozatosan távolodott egymástól a nyugati és keleti kereszténység. A pápa és a pátriarka kiátkozta egymást és 1054-ben megtörtént az egyházszakadás, a szkizma.

római katolikus egyház

- nyelve: a latin
- szertartás rendje: kovásztalan kenyér (Krisztus teste)
- elfogadja a purgatóriumot (tisztító tűz)

görögkeleti, ortodox egyház

nyelve: görög
szertartás rendje: kovászos kenyér
tagadja a purgatóriumot

II. szerzetesrendek:

- kolostorokban éltek, melynek az élén az apát állt
- céljuk a krisztusi szegénység és életvitel kialakítása.
- nincs magántulajdonuk
- szigorú szabályok, regulák szerint éltek

nyugaton

a hitelvek mellett a munka is előtérbe került (pl. kódexek másolása, földművelés) pl. Szent Benedek alapította Bencés rend

Az első szerzetesrendek a 11-12. században Közép-és Nyugat-Európában jöttek létre és a nyugati kereszténységhez csatlakoztak..

keleten

a hit kérdéseivel foglalkoztak

III. Invesztitúra háborúk:

Invesztitúra: az egyházi tisztségekbe való beiktatást jelenti.

A 10. századba az egyházak befolyása csökkent. A pápák a Német-római Birodalom befolyása alá kerültek. A birodalomban a császárok gyakorolták az invesztitúra jogot, így a főpapok a császár hűbérurai voltak.

A papaság egyre inkább a világi élet felé fordult, (dohányzás, italozás.), ezért a társadalom szembefordult az egyházzal. Reformokat hajtanak végre az egyházban a folyamatok megállítására, ezek a cluny¹ reformok, amelynek célja a papi erkölcsösség visszaállítása:

- helyreállítják a kolostori fegyelmet
- cölibátus, papi nőtlenség bevezetése
- szimónia elutasítása (egyházi méltóságok pénzen történő megvásárlása)

VII. Gergely pápa szerette volna, ha a pápaválasztás a pápaválasztás a főpapok, a bíborosok kezébe kerül, ezért kiadta 1075-ben a Dictatus Papae-t, (pápai irányelvek) amelyben megfogalmazta követeléseit.

tartalma:

- kimondja a pápa hatalmát az egyházon belül
- az investitúra jog a pápáé legyen

Emiatt VII. Gergely pápát IV. Henrik megfosztotta méltóságától, erre a pápa kiközösítette az egyházból. (Az alattvalói nem kötelesek engedelmessé válni neki.) 1077-ben kerül sor a Canossa-járáásra, amikor IV. Henrik könyörgött a pápának fogadja vissza az egyházba.

1122-ben a wormszi konkordátum zárja le az investitúra háborút. A császár és a pápa megosztotta egymás között az investitúra jogot. A pápa iktatta be a jelölteket tisztségeikbe, azonban a császár adta át a világi hatalom jelképét, a jogart. Ennek ellenére a pápák és a császárok között a harcok kiújultak, ami egészen a 13. század közepéig tartottak.

A papaság fénykora III. Ince pápaságára tehető.

A hivatalos tanítástól eltérő vallási mozgalmakat az egyház eretnekségnek nyilvánította, nyomozó hatósága, az inkvizíció pedig máglyahalálra ítélte az eretnekeket. (albigensek, valdensek, bogumilok)

Az eretnekek elleni küzdelem új szereplői a kolduló szerzetesrendek, a domonkos (Szent Domonkos) és ferences (Assisi Szent Ferenc) rend lett.

Az eretnekek felkutatására az egyház 1215-ben létrehozta az inkvizíciót (szent törvényszék).

A Közel-Kelet és az iszlám térhódítása

395-ben kettévált Róma, a keleti területeken létrejött a Kelet-római Birodalom, amely sikeresen ellenállt a germán népek támadásainak, így ellentétben Nyugat-Rómával fennmaradt. Justinianus császár (27-565) a VI. században megpróbálta az egységes Római Birodalmat helyreállítani sikertelenül. Halála után utódai már nem latinul, hanem görögül kormányoztak, a római hagyományok lassan elvesztek. A VII. századtól a Kelet-római Birodalmat Bizánci Birodalomnak nevezzük.

A Bizánci Birodalomnak a VIII. században szembe kellett néznie az arabok támadásaival.

Az iszlám vallás kialakulása

Az arab-félszigeten pogány, nomád arab törzsek, beduinok éltek, akik a sivatagos száraz területen egymás ellen harcoltak a vízért és a legelőkért. Közel-Kelet gazdasága főleg a távolsági kereskedelemnek köszönhetően fellendült, fejlődnek a városok megindult a pénzgazdálkodás. Ennek köszönhetően az Arab-félszigeten a Tömjénút mellett kereskedővárosok jöttek létre, a legjelentősebb volt Mekka, amely egy zarándokhely volt, a Kába-kő tiszteletére. Itt jött létre az iszlám vallás, melynek alapítója Mohamed, aki tevehajcsár volt, de beházasodott egy kereskedőcsaládba. Álmában megjelent neki Gábriel arkangyal, melynek hatására új tanokkal lépett fel:

¹ Cluny egy város Franciaországban, ahol bencés kolostor működött.

- ostromozta a kapzsiságot
- elítélte az uzsorásokat
- véleménye szerint meg kell szüntetni a törzsi ellentéteket
- a vagyonosoknak támogatni kell az elesetteket

Tanításaiért 622-ben Mohamedet Mekkából Medinába kergették ez a hidzsra (kivonulás) a mohamedán időszámítás kezdete.

Mohamed a vallási tanaihoz zsidó, keresztény és keleti tanításokat is felhasználott.

Az iszlám vallás jellemzői:

- szigorúan monoteista vallás
- istenét Allahnak nevezzük, és Mohamed az Ő prófétája
- szent könyve a Korán, amely összefoglalja a legfőbb parancsolatokat:
 1. Allahban és Mohamedben való hit
 2. napi öt ima Mekka irányába
 3. alamizsnaosztás a szegényeknek
 4. ramadán havában böjt: napkeltétől napnyugtáig tilos enni és inni
 5. minden igaz hívő iszlámnak életében egyszer el kell zárándokolni Mekkába
- kisebb szabályokat is be kell tartani:
 - a sertéshús és a szeszesital fogyasztásának tilalma
 - többnejűség korlátozása, max: 4 feleség
 - dzsihád hirdetése (szentháború)

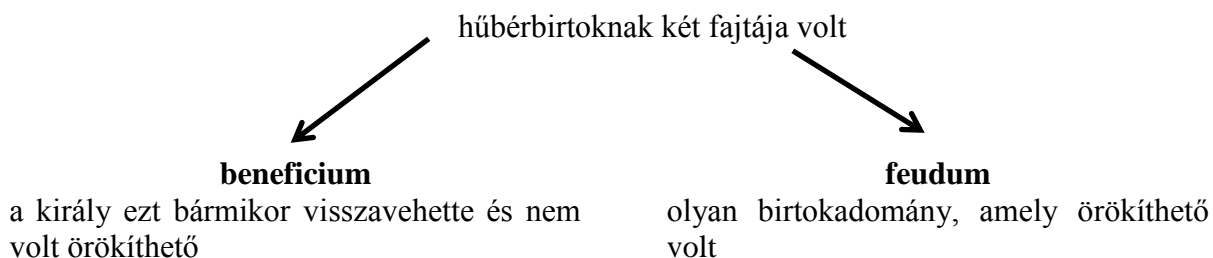
A vallás összefonódik az államhatalommal. Mohamed utódai a kalifák, akik irányítják az egyházi és a világi életet. A kádik, a bírók a Korán alapján ítélik meg.

A hűbériség és a Nyugat előretörése

I. A hűbériség kialakulása:

A középkorban a hatalom alapját a földbirtok jelentette, ezért a középkort feudalizmusnak is nevezik, ami föld, latinul a feudum szóból származik.

A királyok hatalma is a földbirtokon alapult, híveiknek és különböző szolgálatok teljesítéséért pl. katonáskodás, hivatalok betöltéséért földet adományoztak, amit hűbérbirtoknak nevezünk. Aki a földet adta ő volt a hűbérúr (senior), aki kapta a hűbéres (vazallus).

Birtokot nem csak a király adományozhatott, hanem a hűbéres is, így kialakult egy alá-fölrendeltségi viszony, amit hűbéri láncolatnak nevezünk.

A jobbágy nem tagja, mert nincs saját tulajdonú földbirtoka.

A hűbéri kapcsolat két ember között állt fent, amit hűbéreskü köt össze. Az állam a hűbéri láncolaton keresztül működött.

II. A jobbágyság kialakulása:

A földbirtokos réteg mellett a középkorban kialakult egy új alávetett réteg a volt rabszolgákból, colonusokból és a germán parasztokból. Ők voltak a jobbágyok, akiknek nem volt saját tulajdonú földjük, a földesúrtól kaptak birtokot, de cserébe szolgáltatásokkal tarozott:

- robottal: a földesúr birtokán végzett ingyenmunka
- terményjáradékkal
- ajándékkal

III. Keresztes hadjáratok:

A terjeszkedő szeldzsuk törökök elfoglalták a Földközi-tenger keleti partvidékét, ezért II. Orbán pápa 1095-ben (bizánci kérésre) keresztes hadjáratot hirdetett a Szentföld felszabadítására.

A keresztes hadjáratok kibontakozásának okai:

- A középkorban megerősödik a vallási buzgalom, ez a hit terjesztésében és a szent helyekre történő zarándoklatokban nyilvánult meg. Azonban a Szentföld, Jeruzsálem a muzulmánok kezébe került.
- túlnépesedés: a föld elaprózódásának megakadályozása érdekében a családokban kisebb fiúk lovagoknak állnak, akik a hűbéreseik parancsára egymás jobbágyait fosztogatták

A hadjáratok okai:

- túlnépesedés NY - Európában,
- XI. sz. feudális öröklési rend,
- vallási ok: bűnbocsánat,
- társadalmi érdekek (szerencsepróba),
- lovagi erények és érdekek (pénz),
- Szentföld felszabadítása.

II. Orbán pápa 1095-ben a clermonty zsinaton keresztes hadjáratot indít a Szentföld felszabadításáért és a bűnbocsánatot ígér a részt vevőknek.

A keresztes hadjáratok során lovagrendek alakultak:

- templomosok
- johaniták
- Német Lovagrend

1099-ben a nyugat-európai páncélos seregek elfoglalták Jeruzsálemet és létrehozták a jeruzsálemi királyságot, de a muzulmánok visszafoglalták (1187-ben). A 13. században pápa még indítottak keresztes hadjáratokat, de ezek kudarccal végződtek.

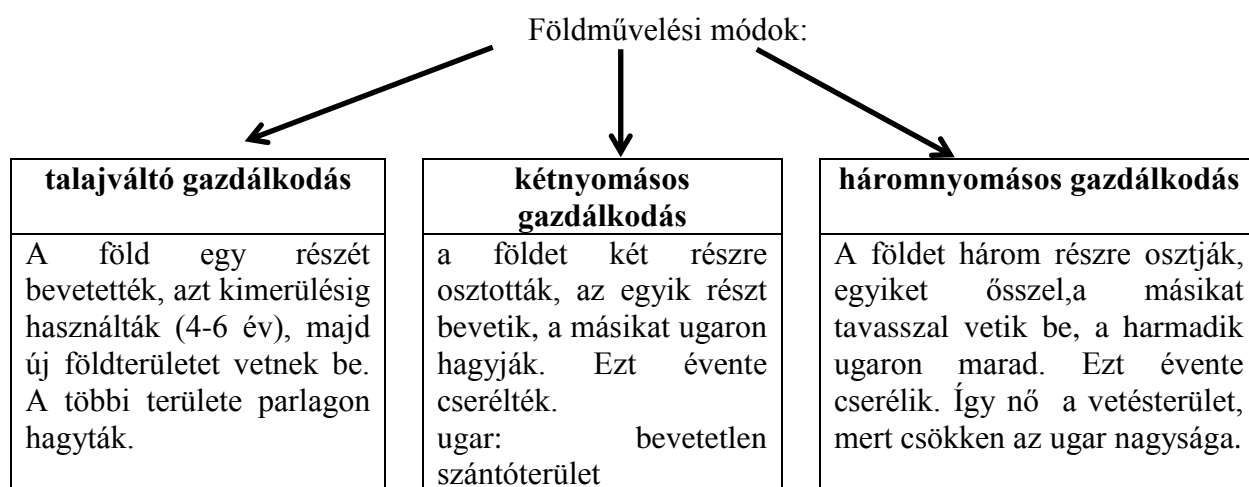
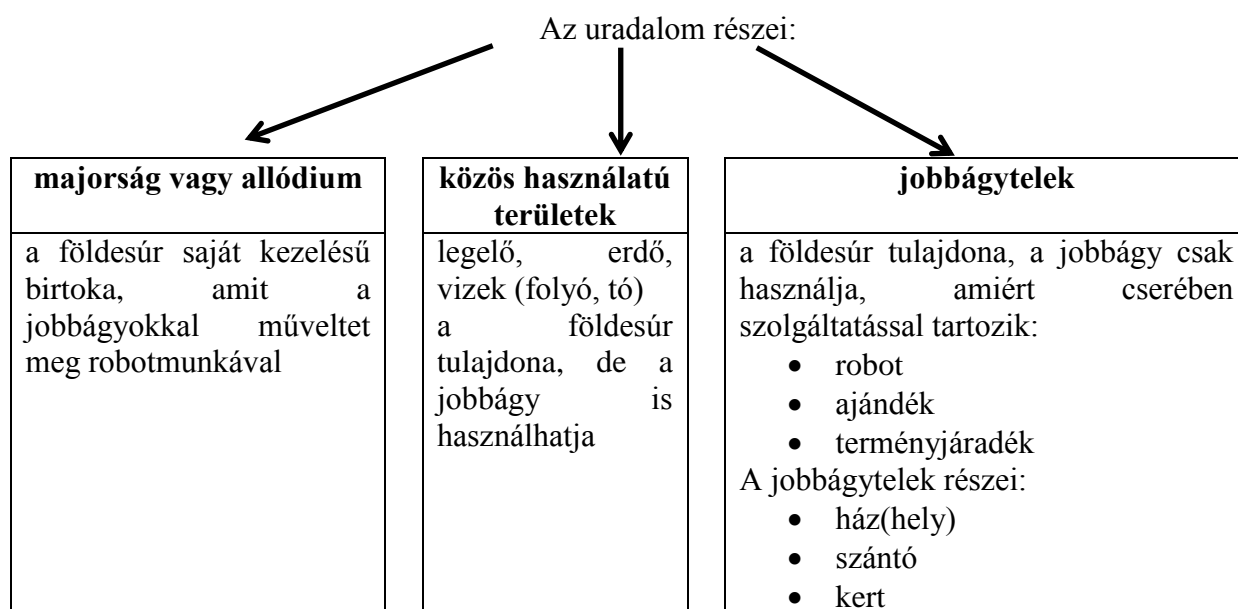
A keresztes hadjáratok hatásai:

- fellendül Genova és Velence
- az arab kultúra megjelenik Európában, különösen a matematika (arab számok), a csillagászat és a építészetben
- a lovagi kultúra virágkorát fogja élni

I. A mezőgazdaság:

Nyugat-római Birodalom bukása után nyugaton az árutermelés visszaesik, önellátó gazdálkodás alakul ki. Mivel a föld lesz a megélhetés forrása létrejönnek az uradalmak.

Az uradalomnak az nagybirtokokat nevezzük, amelynek tulajdonosa a nagybirtokos, lakói a jobbágyok, akik a nagybirtokos fennhatóság alatt állnak.

A földművelési módok változása megkövetelte az eszközök fejlődését. Megjelenik:

- a borona
- a nehéz vaseke: mélyebben szántotta a földet és meg is forgatta
- a nyakhám helyett a szügyhám, így a ló igaereje megnőtt

A mezőgazdaság fejlődése következtében nőtték a terméshozamok, ami hozzájárult a népesség növekedéséhez Európában. A módszerek terjesztésben szerepük volt a hospeseknek (vendégmunkásoknak), akik a túlnépesedett területekről vándoroltak el.

II. A középkori városok

A középkori város létrejötte

A mezőgazdasági termelés növekvő színvonala a XI-XIII. században Nyugat – Európában lehetővé tette a városok létrejöttét. A mezőgazdasági termeléssel végleg felhagyó kézművesek és

kereskedők azokra a helyekre törekedtek, ahol a kedvező körülmények elősegítették termékeik eladását. Ilyen helyek voltak:

- vásárvonalak mentén (eltérő földrajzi egységek találkozásánál pl: hegység-síkság)
- fontos utak kereszteződése
- folyók torkolatvidéke
- átkelőhelyek
- kikötésre alkalmas öblök
- nyersanyagforrások közelében
- püspöki székhelyek, kolostorok, királyi, földesúri várak környéke.

Ezeken a helyeken alakultak meg a városok.

A kialakuló városok lakosai, a polgárok arra törekedtek, hogy lazuljon, vagy megszűnjék a földesúr fennhatósága. Ebben a küzdelemben kialakult a városi önkormányzat. A szabadság kivívására sok város önálló szervezetet, úgynevezett kommunát hozott létre. Kommunamozgalmak alakultak ki például Itáliában, Flandria területén, az Ibériai félszigeten, Franciaországban. A földesúrral vívott harcban a városok egy része elérte, hogy egyedül a királynak adózzon, s ezek a királytól különböző kiváltságokat kaptak:

- vásártartás joga
- vámmentesség joga
- árumegállító jog²
- pallosjog³.

A kiváltságokért cserében pedig a városok részesítették a királyt politikai és gazdasági támogatásban.

A középkori város képe:

- magas fal, gyakran kőtornyokkal és erős kapukkal ellátott kőfalak vették körül
- a falak előtt árok húzódott, védelmi szempontból
- az idők során a városfalon belüli rész nem volt elegendő, így ezeken kívül is elkezdtek építkezni, ezek lettek az alsóvárosok, amiket újabb fallal vették körül
- gyakran az egy szakmát művelők egy utcába tömörültek pl.: kovácsok, takácsok, ácsok
- az utcák rendkívül szűkek voltak, a napfény alig érte őket
- emeletes házak épültek, amelyek között keskeny sikátorok kanyarogtak
- az állatok (kecske, juh, disznó) a városon belül legelt
- az utcák szemetesek, ételmaradékosak voltak
- gyakori volt a járvány, tűzvész.

A városok lakói

A városok lakói a polgárok voltak, de ez nem volt egységes, hanem a következő rétegekre bomlott:

1. patríciusok: a legelőkelőbb, leggazdagabb réteg és ők lehettek a szenátus tagjai, a város vezetői
2. kézművesek, iparosok: az ő képviselőik a városi nagytanácsban foglaltak helyet
3. plebejusok: a lakosság nagy része ide tartozott, ők polgárjoggal nem rendelkező iparoslegények, napszámosok voltak

Ipar

A középkori város termelési alapját a kézművesség szolgáltatta. A kézműves kistermelő, tehát saját eszközeivel, saját munkán alapuló gazdálkodást folytatott. Célja az önfenntartás volt.

A X-XII. században az ugyanazon iparral foglalkozó kézművesek érdekvédelmi szervezeteket,

céheket hoztak létre.

A céhek jellemzői:

² Az átutazó kereskedők kényszerítése árujuk eladására.

³ Teljes hatáskörű ítélkezés joga, a halálbüntetéssel együtt.

- igyekezett a belső versenyt megakadályozni, ezért szabályok irányították a termelést
- tiltották más munkájának ócsárolását és a reklámot
- tagjait megvédte a céhen kívüliek, az úgynevezett kontárok versenytől
- a céh teljes jogú tagja az önálló műhellyel rendelkező mester
- a szabályzat előírta, hogy a mester hány segédet, inast alkalmazhat
- az inasból mester válhatott, ha
 - o inasként, majd segédként dolgozik
 - o vándorútra megy, hogy szakmai tapasztalatot szerezzen
 - o mesterremeket készít
- a céhek szerepet játszottak a város védelmében (például a városfalon kellett katonai szolgálatot teljesíteni).

Az ipar fejlődése Európa egyes területein magas színvonalat ért el. Így például:

- Flandriában a posztógyártás
- Dél-Németországban a bányászat, a fémfeldolgozás
- Észak-Itáliában a posztó-, és a selyemkészítés.

Kereskedelem

Az árutermelés fejlődésével a piaci kapcsolatok kibővültek, melyben komoly szerepet kaptak a vásárok (helyi kereskedelem).

A meggazdagodás igazi forrása azonban a távolsági kereskedelem, mely messzi vidékek eltérő termelési adottságain alapult.

1. A legnagyobb jelentőségű a Földközi-tenger keleti medencéjének kereskedelme, az úgynevezett levantei⁴ kereskedelem volt. Ez a Közel-Keletet kötötte össze Európával. Főszerepet az észak-itáliai városok (Velence, Genova, Pisa) kereskedői játszottak. Legfőbb termékek: selyem, gyapot, fűszerek. Hajóik a gályák.
2. Az Északi-, és a Balti-tenger kereskedelmét az észak-német városok (Lübeck, Hamburg) bonyolították le. Ez lett a Hanza-szövetség. Legfőbb termékek: hering, gabona, prém, fa, méz, bor, posztó. Hajóikkal, a kogge-vel biztonságosan manővereztek, s képesek voltak nagy mennyiségű árut szállítani.

A kereskedők is szakmai egyesületekbe tömörültek. Ezek voltak a guilde-k. Akárcsak a céheknek, a guildéknek is voltak alapszabályaik.

A rendiség kialakulása, változások Nyugat-Európában

Rend: az azonos jogú és azonos érdekű társadalmi csoportok, akik érdekeiket képviselni tudják. pl. papok, nemesek, polgárok

I. Az angol rendiség kialakulása:

1066-ban a hastingsi ütközetben Hódító Vilmos legyőzte az angolszász uralkodót és Hűbéres államot hozott létre, de hűbéri láncolta itt nem alakult ki, mivel csak az uralkodó adományozhatott birtokot.

Vilmos halála után francia dinasztia Plantagenetek kerültek hatalomra, akik francia király hűbéresei lettek. Földnélküli János elvesztette franciaországi birtokait, ezért a nemesség fellázadt. Az uralkodó kénytelen volt 1210-ben kiadni a Magna Charta Libertatumot (Nagy szabadságlevél).

Tartalma: beleszólást engedett a lordoknak (főnemeseknek) a hatalomba. Felruházta őket az ellenállás jogával és a korlátozta a király adókiivetési jogát.

⁴ Levante olaszul a Földközi-tenger keleti partvidéke, különösen Kis-Ázsia és a Balkán-félsziget déli részének partjait nevezték így.

Viszont az uralkodók önkényesen adót vetettek ki, ezért 1264-ben a nemesség fellázadt, így összehívták a parlamentet, amelyen a rendek képviseltették magukat, így innentől kezdve rendi gyűlésnek nevezzük.

Angliában 3 rend volt:

1. papság, főnemesség (lordok)
2. lovagok
3. polgárság

A rendi gyűlés két kamarás:

1. lordok háza: ahová a kiváltságosok kerültek, születési előjogok alapján személyesen vesznek részt a főpapok és a lordok
2. képviselők háza: ahová választás útján lehet bekerülni a lovagoknak és a polgároknak

1295-től (I. Edward óta) az uralkodó a rendekkel együtt irányította Angliát, kialakult a rendi monarchia.

II. A francia rendiség kialakulása:

Franciaországban a Capeting dinasztia uralkodott a XI. századtól de a királyok hatalma csak Párizs környékére terjedt ki. Oka:

- a tartományurak hatalma erős volt, ezért
- anarchia alakult ki.

A XII. század végén sikerül leverni a lázadásokat. IV. Szép Fülöp ki akarja terjeszteni a királyság területét Flandriára. A háború miatt megadóztatja az egyházat, így összetűzésbe kerül pápasággal. 1302-ben hatalma megerősítése érdekében összehívta a rendi gyűlést.

Három rend alakult ki:

1. rend: papság
2. rend: nemesség
3. rend: polgárság

A rendi gyűlés egykamarás. A három rend bár külön teremben ülésezett, de együttesen szavazott.

III. A rendi dualizmus felépítése:

Rendi monarchia vagy rendi dualizmus: olyan államforma, ahol a király a rendekkel együtt gyakorolja a hatalmat. A királynak korlátozott a hatalma.

- A kormányzás fő szerve az országgyűlés, Angliában a parlament. Jogköre a törvényhozás.
- A rendi gyűlést a király hívta össze, ő hívta meg a rendeket.
- A rendek és az uralkodó együtt hozták a törvényeket.
- A rendek legfőbb joga az adómegajánlás volt.
- Voltak egy és kétkamarás országgyűlések. Angliában a parlament kétkamarás volt.
- A végrehajtó hatalom a király kezében van: külügy, hadügy, pénzügy

IV. Nyugat – Európa a XIV-XV. században:

1.) A XIV. században Ny-Európában gazdasági válság alakult ki.

Okai:

- éhínség megjelenése (romlott a föld eltartóképessége, az éghajlat hidegebbé vált)

- pestis megjelenése (1347-1450-ig tartott)

A XV. században a gazdaság ismét fejlődésnek indult. Központja Flandria (posztógyártás és kereskedelem). A kereskedelem erősödik, mivel tengeri összekötetés alakult ki a Hanza és a levantei kereskedelem között. A kereskedelem fellendülése segítette a bankok kialakulását.

2.) Kibontakozik a százéves háború (1337-1453) Anglia és Franciaország között. Oka: az angolok meg akarják szerezni a francia trónt. Eredménye: győznek a franciák. (Jean d'Arc)

3.) Angliában 1455-1485 között kitör a Rózsák háborúja. A York (fehér rózsza) és a Lancaster (piros rózsza) hercegi család között. Eredménye: mindkét család kihal és a TUDORok kerülnek hatalomra.

Közép-Európa a középkorban

I. Német-római Birodalom széttagolódása:

A 10. században létrejött Német-római Birodalom hosszú időre Európa legerősebb állam volt. Az investitúra háborúk következtében azonban a császári hatalom meggyengült. Amikor Habsburg Rudolf lett a császár, az osztrák tartományokat a családjának adományozta, és ettől kezdve a Habsburg-dinasztia több évszázadon keresztül uralkodott a térségben.

IV. Károly adta ki a Német Aranybullát (1356), amelyben a császárválasztás jogát 7 választófejedelem kapta meg, így a Német-római Birodalom széttagolódott.

II. Csehország:

A Német-római Birodalom meggyengülésével a cseh fejedelmeknek sikerül kikerülni a császári függés alól és a 12. század végén létrejön Csehország.

A 14. században a Luxemburg-család kerül a trónra. A 14. század végén Csehországban Husz János új vallási tanokkal lép fel, mivel a keresztény egyház hatalma meggyengült. A francia király Avignonba tette át a pápák székhelyét (avignoni fogság), francia pápák irányították az egyházat. Egyszerre két pápát is választottak, ezt nevezzük a nyugati egyházszakadásnak.

Husz János tanai:

- a Bibliához nyúl vissza, elutasította mindazt, ami nem található a Bibliában
- elítélte az egyház és a pápaság világi hatalmát
- követelte, hogy ne csak a papok áldozzanak „két szín alatt” (kenyész és bor; Krisztus teste és vére)
- cseh nyelvű istentiszteletet követelt

Husz tanításai nem tetszettek Luxemburgi Zsigmond, német-római császárnak, ezért meghívták a konstanti zsinatra (1414-1418), hogy tisztázza magát. A zsinat elzárkózott a reformoktól, Husz eretneknek nyilvánították és máglyán elégették. Hívei halála után tovább folytatták tevékenységét, ebből alakult ki a huszitizmus.

A huszita mozgalomnak két irányzata van:

kelyhesek
<ul style="list-style-type: none"> • mérsékeltbb irányzat

taboriták
<ul style="list-style-type: none"> • radikálisbb irányzat

- „két szín alatti” áldozást követeltek
- egyházi vagyon elkobzását

- teljes társadalmi és vagyoni egyenlőséget követeltek

Zsigmond harcot indított a husziták leverésére, de csak úgy tudott győzni, hogy kiegyezett a kelyhesekkel. A huszita háborúk következtében az országban kialakul a rendi monarchia.

III. Lengyelország:

A Lengyel Királyság a 10. század második felében jött létre, miután felvették a kereszténységet. 1370-ben I. (Nagy) Lajos magyar király lett az uralkodó, így a két ország között perszonálunió jött létre.

perszonálunió: a két országnak ugyanaz az uralkodója, de a két állam teljesen önálló.

Lajost lánya, Hedvig követte a trónon, aki a bárók nyomására hozzáment Jagelló Ulászló, litván fejedelemhez. A két ország egyesült és Európa legnagyobb területű állama lett. A nemesség kikényszerítette a rendi jogok kiszélesítését.

Kelet-Európa és a Mongol Birodalom

I. Mongol Birodalom:

A mongolok (tatárok) lovas, nomád nép volt, Belső-Ázsiában éltek. Dzsingisz kán a 13. század elején egyesíti a törzseket. Létrejön a Mongol Birodalom. Hódító politikát folytattak. Elfoglalták Kínát, Közép-Ázsiát és céljuk Európa meghódítása lett. Batu kán vezetésével elfoglalták a Kijevi fejedelemséget, majd Magyarországra támadtak.

Kelet-Európában, a mongolok egy része saját önálló államot hozott létre, ez volt az Arany Hordát, amely a belső harcok miatt a XV. század közepére megszűnt.

II. A Moszkvai Fejedelemség:

A XI. századtól kezdve több orosz fejedelemség jön létre. A XIII. században egyszerre több irányból támadják őket. A tatárok elfoglalták Kijevet, adót kell fizetniük és a fejedelemségek meggyengülnek. A XIII. század végén azonban megerősödik a Moszkvai fejedelemség. Amikor III. Iván lett a fejedelem sikerült legyőzni a tatárokat és függetlenné válni tőlük. Felveszik a keleti kereszténységet (ortodox vallást). Nem alakul ki sem hűbériség, sem rendiség, az uralkodónak despotikus uralma lesz.

Az Oszmán Birodalom kialakulása és előretörése

A XIII. században Kis-Ázsia nyugati részén iszlám vallású, nomád népek éltek, akiket Oszmán vezér szervezett állammá, és létrehozta az Oszmán Birodalmat.

Az állam élén a szultán állt, akinek despotikus hatalma van, (korlátlan egyeduralom). A birodalom nyugati és keleti irányba is terjeszkedett és 1354-ben megjelentek Európában is. Központosított hatalmat hoztak létre, ahol a birodalom erejét a hadsereg adta.

A hadseregben két fegyvernemet különböztetünk meg:

szpáhik

lovas katonák, akik szolgálatukért

janicsárok

gyalogos katonák, akik zsoldot kaptak

földbirtokot kaptak

a keresztény foglyokból képezték ki őket, akik muszlimmá (muzulmáná) váltak

A hadsereg részét alkotta a flotta.

A meghódított föld a szultán tulajdona volt. A földek egy részét a szultán meghagyta magának, ezeket a saját kezelésű birtokokat khász birtoknak nevezzük. A maradék földeket pedig szolgálat fejében szétosztotta a szpáhik között. Ezt a birtokot azonban a szultán bármikor visszavehette, ezért szpáhik feltétlen hívei lettek az uralkodónak, mert tőle függött a megélhetésük.

Az Oszmán Birodalom felépítése:

Az oszmán birodalomban fejlett hivatalszervezett jött létre a szpáhi birtokok nyilvántartására és a janicsárok zsoldjának az előteremtésére.

A legfontosabb hivatalnokok:

- defterdár: adószedők, aki 10 évente az egész birodalomban összeírásokat végeztek, amely alapul szolgált a szolgálati birtokok kiosztásánál és az adók behajtásánál
- beglerbég (pasa vagy basa): mivel a birodalom nagy volt, a területét vilajetekre (tartományokra) osztották, ezek élén álltak
- kádi: bíró, a Korán alapján ítélezik
- kalifa: vallási vezető, ezt a szerepet a szultánok töltötték be

Az Oszmán birodalom hódításai:

A birodalom életében fontos szerepe volt a hódításoknak, mivel a hadsereg fenntartása sokba került. A költségek egy részét a meghódított területek kifosztásából és az ott élők megadóztatásából teremtették elő. A hódítások a hadsereg erejét is növelték.

I. Murád szultán 1389-ben Rigómezőnél legyőzte a szerbeket.

1396-ban már Magyarországon harcolnak, Zsigmond király Nikápolynál vereséget szenved I. Bajezid szultántól.

1453-ban II. Mohamed szultán elfoglalta Konstantinápolyt, ezzel a Bizánci birodalom megszűnik.

A török megerősödik a Balkánon és innentől kezdve Magyarországra hárul a török megállítása.

A középkor tudománya, oktatása és művészete

I. Tudományok:

Nyugat-Európában a latin nyelvet használták a katolikus egyháznak köszönhetően. A Bibliát is lefordították latinra, még az V. századba Szent Jeromos, azonban a századok alatt a szövege sokat romlott, így a IX. században ki kellett azokat javítani.

A középkori keresztény filozófia sokat merített az ókori filozófiából, különösen Arisztotelész gondolataiból. Viszont új filozófiai irányzat jelenik meg a skolasztika. Az elnevezés a skola, iskola szóból származik, azért mert a kolostori iskolákban foglalkoztak vele. Célja: a hitelvek tudományos magyarázata, bizonyítása, a világról szerzett tapasztalatokat beillesztés a keresztény vallás rendszerébe. Képviselője Aquinói Szent Tamás, domonkos rendi szerzetes. Azonban a hit és a tudomány összeegyeztetése nem volt könnyű, ezért Aquinói Szt. Tamás a hitet foglalkozó tudományt, a teológiát elválasztotta a tudományoktól.

A teológia természet feletti erővel foglalkozik, amit a hittel lehet megmagyarázni, a tudomány pedig a természettel, itt pedig a magyarázatot a logikus gondolkodás adja.

II. A középkori egyetemek:

Az első iskolákat a székesegyházak mellett működő káptalanok és kolostorok működtették. A XII. században alakulnak ki az egyetemek. Kialakulásuknak oka, hogy az egyházi és világi ügyek intézése szakembereket kívánt.

- A legjelentősebb egyetemek Bolognában, Oxfordban, Párizsban és Cambridge-ben jöttek létre.
- Az egyház működtette őket.
- Saját önkormányzatuk volt, amelynek élén a rektor állt.
- Egységes volt a tananyag, az oktatás nyelve a latin volt.
- Az oktatók elsősorban egyházi személyek voltak, különösen domonkosok.
- négy kar volt:
 - szabad művészetek (hét szabad művészet), ez volt az alapozó szakasz és mesteri (magisteri) címet adott
 - teológiai
 - orvosi
 - jogi, ezek elvégzésével doktori címet lehetett szerezni.

III. Művészeti stílusok a középkorban:

a) román stílus:

- a XI-XII. században jelenik meg Közép-és Nyugat-Európában.
- A stílus elnevezése arra utal, hogy visszanyúlnak az ókori Róma művészetéhez.
- A román építészet meghatározó elemei
 - a vastag, zömök falak
 - a kicsi, lőrészerű ablakok
 - a donga boltozatok
 - hajós szerkezet alkalmazása
- pl. ilyen a
 - Mainz-i dóm
 - Speyer-i dóm
 - Jáki templom

b) gótikus stílus:

- A XII. századtól hódít a XIV. századig
- Nyugat-Európára jellemző
- Megjelenésének oka: a céhek megjelenése. Ezáltal a kézműipar fejlődik.
- Az elnevezést a barbár gótoknak tulajdonították.
- Jellemzői:
 - vékony falak, melyek az ég felé nyúlnak
 - pillérek, támpillérek alkalmazása
 - csúcsíves boltozat
 - hatalmas rózsablakok, amelyekbe színes ólomüveget helyeztek, hogy mennyei színhatást érjenek el
 - kecses tornyok, fiatornyok alkalmazása
 - nagy tömegek befogadására legyenek alkalmasak
 - jellemzője az oszlopok és faragványok
 - légiés szobrok

pl. Notre Dame
Mátyás templom

c) reneszánsz stílus:

- A XIV. században jelenik meg, észak-Itáliában
- A szó jelentése: újjászületés, azaz visszatér az antik ókori kultúrához, pl. kupola és oszlopok alkalmazása
- Világszemlélete a humanizmus, melynek jelentése: emberközpontúság
- A humanizmus jellemzői:

- az élet élvezetét helyezi a középpontba
- a boldogságra keresi a választ
- istennel szemben az ember dicsőíti

Élet a középkorban

I. A Lovagi kultúra:

A nehéz fegyverzetű páncélos lovasság már a kora középkorban megjelent, de virágkorát a keresztes hadjáratokban élte. Lovagrendek jöttek létre:

- német lovagrend
- templomosok
- johaniták

A lovaggá válás hosszú tanulási folyamat eredménye volt.

1. lépés: apródként megtanulták a fegyverhasználatot és a lovagi élet szabályait
2. lépés: fegyverhordóként részt vesznek a csatában az uruk segítőjeként
3. lépés: 18-20 éves korokban lovaggá avatták, letették a lovagi esküdt, amelyben megígérték betartják a lovagi szabályokat

A lovagok egész élete a harc gyakorlásával telt, háborúk szüneteiben lovagi tornákat tartottak. Nyugat-Európában a nagyurak udvarában kialakult a lovagi életideál. A lovagi erények a bátorság, a hűség, az erő, az ügyesség volt. Ezen felül kiemelték a nők, valamint az elesettek, a gyengék védelmét. (megszűnik a Mária-kultusz.) A lovagi kultúra megjelenik a költészetben is, ezt trubadúr-kultúrának nevezzük.

II. Középkori ember

A középkori ember számára alapvető volt az egyházhoz tartozás. Életüket meghatározta a hit, a vallási előírások. Az ünnepek a valláshoz kapcsolódtak.

A vallás mellett az embereket jogállásuk különböztette meg. Másképp élt a főúr, a lovag, a polgár és jobbágy.

Életkörülményeiket a vagyon, életkor, egészségi állapot, lakóhely határozta meg.

Lakásviszonyok:

A jobbágyok fából és kőből épül házakban laktak.

Az főurak a lakotornyait idővel fallal vették körül, kialakulnak a várak.

Étkezés:

Az emberek nagy többsége alultáplált volt, nem jutott elegendő élelemhez. Étkezéskor mit ettek az évszakoktól függött. A jómódúak több húst, a jobbágyok főleg gabonaféléket ettek: pl. kása, köles. Bort és sört ittak a víz szennyezettsége miatt. A főúri vacsorák azonban több fogásból álltak: vadhús, fűszerek, édesség.

Az átlagéletkor alacsony volt, óriási volt a csecsemő- és a gyermekhalandóság. Gyakoriak voltak a járványok: pl. pestis.

A korszak legnagyobb találmánya a könyvnyomtatás, amelyet Gutenberg talált fel a XV. században. Innentől kezdve terjedtek az olcsóbb, nyomtatott könyvek, így többen tanultak meg írni és olvasni.